

Avrupa Kimliğinin Oluşumunda Müslüman Kavramının Yeri ve Önemi

The Place and Importance of the Muslim Concept in the Creation of European Identity

Kenan ÇABUK¹

Özet

“Kimlik” sosyal bilimlerde çalışma alanını sürekli geliştiren bir kavram haline geldi. Avrupa Kimliği de bu çalışma alanlarından birisidir. Avrupa’nın sahip olduğu kimlik kavramına erişebilmesinde tarihsel olarak birçok etken vardır. Avrupa’nın şu an sahip olduğu kimliğin oluşum sürecinde İslamiyet ve Müslümanların da katkısı olmuştur. Çünkü Avrupa’nın Roma İmparatorluğu sonrasında en fazla etkileşime geçtiği medeniyetlerden birisi de İslam Medeniyeti olmuştur. Haçlı Seferleri öncesinde ve sonrasında etkileşime devam edilmiş ve kültür, bilim ve ahlak alanlarında ciddi bir etkileşim yaşanmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti döneminde bu etkileşim artık yerini rekabete ve en sonunda da düşmanlığa bırakmıştır. Bu tarihsel süreci detaylı olarak anlattığımız bu çalışmada, Avrupa’nın öteki kavramının karşılığına “İslamiyet, Müslümanlık ve Türk” kelimelerini nasıl yerleştirildiğini anlatacağız.

Anahtar Sözcükler: Avrupa, Kimlik, Öteki, İslam, Müslüman

---

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: kenan.cbk@gmail.com ORCID 0000-0002-0034-8352

Abstract

“The identity” has become a concept that constantly develops the field of study in the social sciences. European Identity is one of these fields of study. Historically, there have been many factors in Europe's reach to its concept of identity. Islam and Muslims also contributed to the formation of the identity that Europe has now. Because the one of the civilizations with which Europe interacted the most after the Roman Empire was the Islamic Civilization. Before and after the Crusades, interaction continued and a serious interaction was experienced in the fields of culture, science and morality. Later, during the Ottoman Empire, this interaction left its place to rivalry and eventually hostility. In this study, in which we describe this historical process in detail, we will explain how the words “Islam, Muslim and Turkish” were placed in the counterpart of the concept of Europe's other.

Keywords: Europe, Identity, The Others, Islam, Muslim

AVRUPA KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNDAKİ TEMEL ETKEN OLGULAR

Avrupa-Hristiyan medeniyeti ile İslam medeniyetinin tarihlerindeki ilk temaslarından itibaren bir rekabet ortamına girmişlerdir. Özellikle Haçlı Seferleri bu rekabetin en zirve yaptığı nokta olmuştur. İslam medeniyetinin gelişimi ve tarihteki seyri karşısında Avrupa-Hristiyan medeniyeti sürekli karşı bir pozisyon almıştır. Bu rekabet günümüzde de kültürel olarak devam etmekte ve yer yer düşmanlıklara varmış ve İslamofobi kavramını ortaya çıkaracak kadar ileri seviyeye ulaşmıştır. Rekabetin günümüzdeki konumunu aslında geçmişte aramak gerekmektedir. Bu açıdan Avrupa kimliğinin oluşumu ve bu oluşumun etkenlerini inceleyerek, İslam medeniyeti ile rekabetini de anlayabiliriz.

Devam Eden Roma İmparatorluğu Etkisi

Avrupa'nın kimliğinin oluşumunda aslında dört temel olay etkili olmaktadır². Bu olaylardan ilki "*Roma İmparatorluğu Faktörüdür*"³. Roma İmparatorluğu'nun tarih sahnesine çıktığı ve ilk hâkim olmaya başladığı bölge olan Güney Avrupa'yı Romalılar etki alanlarının merkezi olarak da kullanmışlardır. Roma İmparatorluğu'nun dünya tarihine bıraktığı mirasa esas olarak Avrupa sahip çıkmıştır. Yönetim anlayışı, kültür, ahlak ve hukuk alanındaki uygulamaları bugünkü Avrupa'nın temeli olarak görülmüş ve kabul edilmiştir⁴. Aslında Roma İmparatorluğu'nun iki önemli evresi bulunmaktadır⁵. Hristiyanlıktan önceki dönemi ve Hristiyanlığı kabul ettikten sonraki dönemi olarak ele almak Avrupa kimliği açısından daha doğru olacaktır. Roma İmparatorluğu'nun nüfuz ettiği alana Hz. İsa'nın temsil ettiği dinin hızla yayılması bir dönüşüm yapmamıştır. Aksine Hristiyanlık kabul edilirken Romalılaştırılmıştır⁶. O sebeple Avrupalı devlet adamları kendilerini özde Hristiyan fakat Roma kültürünün çocukları olarak görmektedirler⁷.

---

² Arslan, 2013, s. 18.

³ Arslan, 2013, s.18.

⁴ Çabuk K., 2022, s. 8.

⁵ Çapan, Güvenç, 2017, s.632.

⁶ Arslan, 2013, s.19.

⁷ Arslan, 2013, s.19.

Sebeup: Haçlı Seferleri, Sonuç: Düşman Müslümanlar

İkinci temel olay ise Haçlı Seferleri'dir. Avrupa'nın ilk ortak hareket ettiği ve birleşik görüntüsü verdiği harekettir⁸. İslam Medeniyetinin IX. ve XI. yüzyıllar arasında bilim ve kültür alanında ciddi gelişme gösterdiği bir dönemde Akdeniz havzasında ilişkiye geçen Güney Avrupalılar, bu birikimden ciddi manada faydalanmışlardır. Bu sebeple de tarihçilerin çoğu Avrupa'nın Rönesans ve Reform ile gelişmeye başladıkları tezini kabul etmezler⁹. Bu birikimden faydalanan Avrupalılar, doğunun gücünün ve zenginliklerinin hayalini kurmaya başlamışlardır. Bu hayale sahip olmayı amaçlayan ve Avrupa'daki ekonomik ve kültürel çıkmazın içinden çıkamayan ve suçlanmaya başlayan Katolik Papalık, doğunun bu zenginliklerine hızlı ve çabuk sahip olabilmek için Haçlı Seferleri'ni başlatma kararı almıştır¹⁰. Bir taşla iki kuş vurmaya hedefleyen Papalık, Müslüman dünyasındaki konjonktürel durumdan da faydalanarak, hem İslam'a karşı bir zafer elde etmeyi hem de Müslümanlar karşısında zayıf konumda bulunan Ortodoks Bizans'ı ele geçirmeyi hedeflemiştir. 300 yıla yakın süren bu seferlerden Avrupa'nın elde ettiği en önemli ve en büyük olgu; ortak bir hedef, ortak bir kimlik ve ortak bir düşmandır. Artık Avrupa'nın hedefi ve düşmanı bellidir. Bu hedef İslam Medeniyeti ve Müslümanlar olmuştur¹¹.

Düşman Olan Önce Müslüman, Sonra Müslüman-Türk

Üçüncü temel olay aslında ikinci temel olay ile bağlantılıdır. Fakat tarihsel süreçte ele alındığında ayrı bir başlık olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple de üçüncü temel mesele karşısında da Avrupa birlikte hareket edecektir. Müslümanların hedef olduğunu ikinci temel olayda detaylı olarak bahsettik. Burada ise "*Önce Müslüman, Sonra Müslüman-Türk*" karşı bir hareket mevcuttur¹². Abbasilerin zayıflaması ile ortaya çıkan Haçlı Seferleri ile Avrupa'nın güney, doğu ve güneybatıdan kuşatılmasını bir nebze kırabilen Avrupalıların karşısına bu defa Ön Asya'yı toparlayan ve Haçlıların tam muvaffak olmasını engelleyen Selçukluların çıkması, Avrupalılarda düşman olarak Müslüman Türk algısının yerleşmesine sebep olmuştur.

⁸ Arslan, 2013, s. 19.

⁹ Arslan, 2013, s.19, Şirin, 2009, s. 51.

¹⁰ Aktaş, 2014, s. 40.

¹¹ Arslan, 2013, s. 20-21.

¹² Arslan, 2013, s. 21.

Yeni ve Son Düşman Osmanlılar (Türkler)

Son ve dördüncü etken olarak “Suçlu Osmanlılar (Türkler)” değerlendirilmektedir¹³. Haçlı Seferleri ve Avrupa’nın denizlerdeki etkili rekabeti ile edindikleri bu yeni tecrübelerle dünyada dominant olma hedeflerini Osmanlı Devleti’nin doğu önünde büyük bir set olarak yer alması bozmaktaydı. Portekizlilerin XVI. yüzyıldaki Ümit Burnu’nu geçerek Hürmüz ve Maskat’a yerleşme girişimini engelleyerek 300 yıllık bir gecikme yaşatan Osmanlı Devleti¹⁴, Avrupa’nın önündeki engel ve düşman olarak Avrupa kimliğine kodlanmıştır. Özellikle Kırım Hanlığı’nın Osmanlı Devleti’ne katılması ve Lehistan’daki (Günümüzdeki Polonya) meselelere Osmanlı’nın müdahil olması ile Avrupa’nın etrafındaki kuşatmanın kuzeye de taşınması Avrupa tarafından Osmanlı Devleti tehdidinin ciddiyetini arttıran bir rol üstlenmiştir¹⁵. İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz ve İspanya’nın sömürge politikaları ve dünya servetlerinin Avrupa’ya aktarılmasında tek ciddi engel olarak Osmanlı Devleti’ni görmüşlerdir¹⁶. Bu gruba daha sonra Almanya ve Rusya da katılarak cepheyi genişletmişlerdir. 1596 yılındaki Osmanlı-Avusturya arasındaki Haçova Savaşı’nda Avusturya yanında tek vücut olan Avrupa; Lehistan, Macaristan, Çek, Papalık ve İspanya desteğini esirgememiştir¹⁷.

Tarihsel süreçte Osmanlıların kuzeybatı Anadolu’da büyüyerek Balkanlar üzerinden ilerlemesi, bu kuşatma tehlikesini tekrardan Avrupalılara yaşatmıştır¹⁸. Ayrıca bu sayede İslam Medeniyeti’nin bir nebze de olsa rahatlamasını sağlamışlardır. Osmanlı Devleti’nin hâkim olduğu Akdeniz havzası ile doğudan alınan emtia, bilgi ve kültür transferinin her geçen gün azalmaya başlaması, Avrupalıları doğuya ulaşmak için farklı yollara itmiştir¹⁹. 1487’de Ümit Burnu’na ulaşan Portekizliler, Hürmüz ve Maskat’a yerleşme teşebbüsleri Yavuz Sultan Selim’in Mısır’ı alarak, bölgede hâkimiyet kurması ile 300 yıl sürecek olan bir gecikme yaşatmıştır. 300 yılı süren bu gecikme boyunca Avrupalılar için “Müslüman” olan düşman kavramı “Müslüman-Türk” olarak güncellenmiş ve Avrupa’da safların biraz daha sıklaşmasına sebep olmuştur²⁰.

¹³ Arslan, 2013, s. 22.

¹⁴ Çabuk K., 2022, s.9.

¹⁵ Topaktaş, 2014, s. 245.

¹⁶ Uygur E. ve Uygur F., 2014, s. 275.

¹⁷ Çabuk V., 2018, s. 136.

¹⁸ Arslan, 2021, s. 82.

¹⁹ Gümüş, 2020, s. 27.

²⁰ Arslan, 2013, s. 22.

Bilim, kültür ve düşünce anlamında İslam Medeniyetinden öğrendiği birçok yeniliği kendi bünyesinde kabul ederek kendini yetiştiren Avrupa, bütün coğrafyasında Avrupa kimliğinin oluşumunu bu minvalden başlayarak oluşturmuştur²¹. Bunun ilk örneği Haçlı Seferleri'nde görülmüştür. Avrupa'nın İslam Medeniyeti ile kuşatılması ve bu kuşatmanın neredeyse 800 yıla yakın sürmesi önce Müslümanları, daha sonra Osmanlıları (Müslüman-Türk) düşman olarak görmesini sağlamıştır. Bu sebeple Avrupa, kendi kimliğinin karşısına "öteki" olarak bu kavramları tarihsel süreçte yerleştirmiştir.

AVRUPA'DAKİ SÜREKLİ DÜŞMAN: İSLAMİYET

Günümüzdeki Avrupa kimliğinin temellerini yukarıda bahsi geçen konularda özetlemeye çalıştık. Müslüman bir Türkiye'nin Avrupa Birliği karşısındaki taleplerine istinaden sürekli bir geçiştirme ve hedef saptırma ile oyalanmaktadır²². II. Dünya Savaşı sonrası oluşan konjonktür gereği bir yakınlaşma veya düşmanlığı erteleme olsa da Soğuk Savaş sonrası saflar tekrar gerçek yerlerine geçmiştir. Bu sebeple Avrupa'nın içindeki İslam'a bakış bu minvalden baktığımızda köklü bir düşüncenin değişmesi ile gerçekleşecektir²³.

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da artan üretimin karşılanması için dışarıdan ithal edilen iş gücü genellikle Müslüman toplumlardan sağlanmıştır. Türkiye'de bu ülkeler arasındadır. Hızlı büyüyen bu iş gücü transferi ilk başlarda kontrol edilebilir bir süreçte iken, yıllar sonra artan nüfus ve Soğuk Savaş sonrası yeni düşmanın İslam Medeniyeti olmasıyla bu transfer edilen iş gücü Avrupa'da problem ve sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Kuşak geçişleri ile Avrupa'nın birer yerlisi olmaya başlayan İslam Medeniyeti, Avrupa kimliğinin "öteki" kavramı ile zıtlaşarak, içte bir sorun olarak görülmektedir²⁴.

Avrupa'daki düşünce temelini oluşturan Haçlı Seferleri İslam Medeniyetine karşı ilk ve en büyük savaş olmuştur. Yüzyıllar sonra batının batısı ABD'de 11 Eylül 2001 tarihinde New York şehrinin sembol binaları olan Dünya Ticaret Merkezi binasına çarpan uçaklarla yaşanan terör olayları sonrasında dönemin A.B.D. Başkanı George W. Bush'un saldırı sonrası yaptığı açıklamada "*Haçlı seferleri yeniden başlamıştır*"²⁵ sözleri bu fikrin hala devam

²¹ Arslan, 2013, s. 23.

²² Çalış, 2021, s. 13.

²³ Arslan, 2013, s. 24.

²⁴ Bowen, 2004, s. 44.

²⁵ Dündar, 2018, s. 53.

ettiğini bizlere göstermektedir. Bu açıklamalar batıda yer alan Düşman=Müslüman kavramının Avrupa'da tekrar yeşermesini sağlayarak destek bulmuştur. Avrupa'nın zaten sıkıntı içinde olduğu ve karşı koyamadığı İslam, Amerika'daki terör saldırısıyla bu sıkıntıyı kamuoyuna açıkça göstermiştir. Avrupa içinden söylediğini artık bütün dünyaya bağırarak söylemektedir²⁶.

Batının İslam Medeniyetine karşı sürdürdüğü Haçlı Seferleri'ne karşı müdafaa yeteneklerini arttırmaya çalışmaktadır. İş birliği ve kültür paylaşımı için yapılan görüşmeler sadece masa başında devam ederken, iki taraftaki koyu düşünceye sahip gruplar bu süreci zorlaştırmaktadır²⁷. Fakat batı ile arttırılmaya çalışılan ticari ilişkiler, daha fazla verilen siyasi ve ekonomik tavizler, sıkılaştıran ilişkiler ve yumuşatılmaya çalışılan siyasi gerginlikler bunlara örnek verilebilir. Batının şekillendirmeye çalıştığı Türkiye İslam Medeniyetine rol model olarak sunulmakta ve İslam Medeniyetinin bu rol model çevresinde toplanması istenilmektedir²⁸.

Avrupa'nın geçmişteki kolonileşme (sömürgeleştirme) çalışmalarını günümüz şartlarında sadece ticari olarak kalmamakta ve farklı bir çeşide dönüşmektedir. Ekonomi merkezli olan sömürgeleştirme çalışmaları kültürel sömürgeye doğru dönüşmüştür. Çünkü güçlü devletler her zaman kontrol edebilecekleri müttefikleri yanlarında isterler. Bunun için kültürel sömürgeleştirme son dönemde iyice hız kazanmıştır. Avrupa'nın popüler kültürü bu açıdan kullanması ciddi bir kültürel sömürü aracı ile İslam Medeniyetini etkilemektedir. Arzulanan, ulaşılmak istenen ve hedeflenen bir yaşam biçimini kültüre dönüştürerek bunu sömürge aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu sebeple bu kültür sömürüsünün ana noktası da İslam olmaktadır. Müslüman ama İslam'a mesafeli, Müslüman ama camiye gitmeyen, Müslüman ama Hristiyan düşünce yapısını kabul edip ona göre yaşayan kişileri Avrupa içinde görmek istenmektedir²⁹.

Avrupa'da İslam Çatışması: Fransa Örneği

Avrupa'da İslam Medeniyetinin en çok tartışıldığı ülkelerden birisi olan Fransa'da, Müslümanların Avrupa toplumuna uyum sağlayabilmesinden çok günlük tartışmaların

---

²⁶ Dündar, 2018, s. 58.

²⁷ Yardım, 2017, s. 221.

²⁸ Oğuzlu, 2011, s. 74.

²⁹ Alpar, 2019, s. 216.

süregeldiği bir noktaya ulaşmıştır. Siyaseten veya toplumun genelinde bir diyalog ve karşılıklı anlayış olarak ilerleyen bu ilişki, aslında günlük tartışmaların yönettiği bir süreç olarak devam etmektedir. “Müslüman bir kadın Müslüman olmayan bir erkekle evlenebilir mi? İslamiyet açısından haram olan yiyeceklerin veya katkı maddesi bulunan yiyecekler Müslümanlar tarafından tüketilebilir mi? Müslümanlar faizli banka kredisi alabilir mi?” gibi bu sorular günlük genel ilişkiyi yürütmektedir. Bu sebeple de bu tartışmalı ilişkinin sebep olduğu ikircikli durum, şu sonucu ortaya koymaktadır: Fransa’da yaşayan birçok Müslüman, “Fransa’da İslam” yerine, “Fransa’nın İslam’ı” anlayışının geliştirilmesi gerektiğini söylemekte ve devlet yetkilileri ile imamların fikir olarak birleşmemesinden dolayı da bu fikre odaklanmak engellenmektedir³⁰.

Fransa’nın “vatandaşlık” kavramını nasıl algılandığı her zaman bu gruplar içinde tartışma konusu olmuştur. Fransız Devrimi’yle birlikte vatandaşlık kriterleri tanımlamaya başlanmış ve anayasada herkesin hakkı eşit gibi gözükmemektedir. Ama bu eşitlik toplum içinde uygulanmamakta ve bu sebeple göçmen nüfusun bu eşitsizliğe karşı hareketleri görülmektedir. Paris banliyölerinde çıkan bu karşı hareketler buna en iyi örnektir. Özellikle, vatandaşlık hakkına sahip olan Müslümanların İslam adına yaptıkları pek çok atılım, Fransa’nın Hristiyan asıllı vatandaşlarının hoşuna gitmemiş, sosyal çatışmalar meydana getirmiştir³¹. Fransa genelinde yasal olarak “burka”nın yasaklanması³² ülkede ve Avrupa’da temel hak ve özgürlükler açısından hala tartışma konusu olarak konuşulmaktadır. Aynı şekilde İsviçre’de minare yasağı³³ da bu hak ve özgürlüklerin çifte standardı olarak algılanmakta ve “Özgür Avrupa” fikri ile ters düşmektedir.

Fransa’daki İslam devlet tarafından denetim altına alındığı gibi, bölgede yaşayan Müslümanlar da Fransa’daki İslami normlara göre Müslümanlıklarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Burada yaşayan Müslümanlar İslam’ı, kendi ülkelerinde yaşanan şekilde devam ettirmese de her şeye rağmen inançlarını devam ettirmelerini sağlayabilecek düzeyde orta yolu bulmaya çalışmaktadırlar³⁴.

Avrupa’ya göç eden iş gücünün ikinci ve hatta üçüncü kuşakların yaşadıkları Avrupa’da İslam Medeniyetine bakışı en iyi anlatacak olanlardır. Çünkü bu kuşaklar artık söz

³⁰ Bowen, 2004, s. 46.

³¹ Bowen, 2004, s. 48.

³² Deutsche Welle, 2011.

³³ Deutsche Welle, 2009.

³⁴ Bowen, 2004, s. 47.

konusu olan bir asimilasyon veya entegrasyonun canlı şahitleridirler. Bu asimilasyon ve entegre olmanın sonuçlarını görebilmek için yapılan araştırmalar çoğunlukla bu kuşaklar üzerinde yapılmıştır. Araştırmalar, Müslümanlarda ve Müslümanlık uygulamalarında bazı değişimlerin olduğunu göstermiştir. Bazıları Müslümanlıkla ilgili pratikleri yerine getirmeden, sadece Müslüman inancına sahip olarak yaşamayı tercih ederken (İslam pratiklerini uygulamamak ama helal olanı yemek gibi), birçoğu ise Müslümanlığı uygulamalı olarak devam ettirmiştir. Fransızların yaptığı araştırmalara göre Müslümanlıkla ilgili pratikleri yerine getirmeden, sadece Müslüman inancına sahip olarak yaşayanlar Fransa'ya daha kolay uyum sağlamışlardır³⁵.

Avrupa'da İslam Çatışması: Almanya Örneği

Almanya'da yaşayan Müslümanların büyük çoğunluğunu Türk nüfusu teşkil etmektedir. Türklerin yaptığı her hareket İslam'a mal edilmekte ve İslam Medeniyetinin dışarıdan bu şekilde görülmesini sağlamaktadır. Bu sebeple Almanya'daki Türkler, cemaat ve içine kapanık bir durumdadırlar. Türklerin bu cemaatçi yapısı artık bir siyasi güce, bir ekonomik güce ve yaptırım etkisine sahiptir. Türklerin bu ülkede siyasete etkisi bile mevcuttur. Dediğimiz gibi Türklerin bu yapısı artık Almanya'daki İslam kimliğini şekillendiren güç olmuştur³⁶.

Türklerin Almanya merkezli nüfusları Avrupa'daki İslam algısına da katkısını göstermektedir. Burada "çok-kültürlü" olduklarını savunan Türkler, ana vatan Türkiye'deki İslami hareketlerden de etkilenmeye başlamışlardır. Aralarında "*Süleymancılar*", "*Millî Görüşçüler*" ve "*Nurcular*" olan farklı cemaatler burada da sempatican toplamaya ve etki alanlarını genişletmeye başlamışlardır³⁷. 1970'lerde Süleymancılar Türkiye'de çok fazla faaliyet gösteremeyince, ulus ötesi bir hareketle Almanya'ya doğru yönelmişlerdir. Kurulan birçok dernek ile Müslüman Türkler, kültür olgusunu ön plana çıkarmak ve kendi varoluşlarını kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Burada yaşayan Türkler, bir yandan Türkiye'de yaşanan olaylardan etkilenirken bir yandan da Türkiye'deki gelişmeleri etkilemektedirler³⁸.

---

³⁵ Bowen, 2004, s. 51.

³⁶ Yalçın-Heckmann, 1997, s. 95.

³⁷ Yalçın-Heckmann, 1997, s. 149.

³⁸ Yalçın-Heckmann, 1997, s. 99.

Türkiye'nin bu dinamiği görmesi ve değerlendirmesi için Diyanet İşleri Başkanlığı üzerinden harekete geçerek hem cemaatlerin ülke dışındaki faaliyetlerini denetlemiş hem de Almanya'daki bu potansiyel gücü kullanmak istemiştir. Fakat medyaya da yansıyan bu durum, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Almanya'daki camilere atadığı imamlar ile ilgili bazı iddiaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buraya atanan imamların istihbarat elemanı oldukları iddia edilerek bu kişilerin ülke dışına çıkarılmasına karar verildi. Bu konu ile ilgili Türkiye ve Almanya arasında diplomatik kriz yaşandı ve Türkiye bu imamları geri çekerek soruna ağır başlılıkla çözüm getirdi³⁹.

Göçle birlikte ortaya çıkan kültürel farklılıklar, globalleşen dünyada 1980'lerden sonra "yeni etnografya" denilen ve post modern bağlama taşınan bir arena oluşturmuştur. Göçmenlik kavramıyla birlikte bir "transnational" arena meydana geldi ve bu da tireli kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Alanı ve sınırları sorgulanan kültür, Alman ekolünden uzaklaşarak; yani tarih ile ilişkilendirilmesi ve mekâna bağlı olarak araştırılmasından vazgeçilerek artık mekânları aşip "ulus ötesi" bir anlam ve alan kazanmıştır⁴⁰.

Melezleşme ve hibritleşmenin kendini gösterdiği Almanya'da, Türkler kendini yarı Türk yarı Alman olarak tanımlamaktadırlar. Bu durum da bize kültürün soyutlaştığını göstermektedir. Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak göçmen ailelerin çoğu kendi öz kültüründeki bazı öğelerden kopmakta iken, bazıları ise hala bu değerleri koruma çabasıdadır. İşte tam da burada kişilerin "aidiyet" kavramını nasıl algıladığı, kendilerini nereye ait hissettikleri önem kazanmaktadır. Tireli kimliklerin çözemediği bu problemi; "culture-space" kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır⁴¹. Yani eski değerler tam olarak model alınmayacak ve üzerine eklemeler olacaktır.

İlk önceleri Avrupa, kendilerine göç eden Müslüman grupların bir şekilde kendi kültürleri içerisinde ya uyum sağlayarak, kendi öz benliklerini kaybederek eriyip gideceklerini düşünmüşlerdir. Resmi rakamlar incelendiği zaman Balkanlar'da sekiz milyondan fazla sayıda Müslüman'ın yaşamasına rağmen, Avrupalılar Yugoslavya'nın dağılmasına kadar, bu Müslüman topluluklarının varlıkları göz ardı edilmiştir. Balkan ülkelerinde genel olarak nüfus sayımı sonuçları, siyasi amaçlı olduğu düşünüldüğü için, elde edilen rakamlar tam olarak hiçbir zaman güven teşkil etmemektedir. Örneğin Yunanlı yetkililer ülkelerinde hiçbir etnik

³⁹ Çabuk K., 2021, s. 87-88.

⁴⁰ Schiller vd., 2006, s. 611.

⁴¹ Schiller vd., 2006, s. 615.

grubun ya da azınlığın bulunmadığını, ülke nüfusunun tamamının saf Yunanlılardan oluştuğunu savunmaktadır. Balkanlar'daki Müslümanlar için kesin olarak söylenebilecek nokta, Osmanlı'nın geri çekilmesi sonrasında Balkanlar'daki Türklerin ve diğer Müslümanların Türkiye'ye doğru göçünün hızlandığı ve bu yüzden bölgedeki Müslümanların sayısının önemli ölçüde azaldığıdır⁴².

SONUÇ

Avrupa, İslam Medeniyetini ve bu medeniyetin her bir enstrümanını “öteki” kavramı ile eşitleyerek kendisinden ayrı tutmuş hatta ve hatta “düşman” olarak tanımlamıştır. Roma İmparatorluğu döneminde temel alınan kültürel yapı, sadece mimari veya hukuk alanında değildir. Roma İmparatorluğu'nun yönetim ve ahlak anlayışını da uygulayan bir Avrupa vardır. Bu sebeple sınıf ayrımı, alt-üst ilişkisi, köle-efendi ilişkisinin ahlaki ve insani boyutunu da Avrupa miras olarak almıştır. Günümüzde de kendilerinden olmayanı kabul etmeyen veya alt olarak gören bir Avrupa gözlemlemekteyiz. Daha sonra Haçlı Seferleri öteki veya düşman kavramını doldurmaya devam etmiştir. 300 yıl süren Haçlı Seferleri, Avrupa'nın gözünde bu olgunun yerleşmesi için yeterli gelmiştir. Çünkü yönünü direk doğuya dönen Avrupa, engel olarak İslam Medeniyetini ve daha sonra da Müslüman Türkleri görmüştür. Tabi bu süreçte Osmanlıların Avrupa'nın bu hasretini ciddi bir süre ertelemeleri, içlerindeki kavramı tamamıyla pekiştirmiş ve kültürün bir parçası haline gelmiştir. Avrupa'daki masallarda veya çocuk oyunların da bile “Türk” kavramı kötü ve düşman olarak kullanılmaktadır. Avusturyalı bir anne uslu durmayan çocuğunu “seni Türkler'e veririm!” diyerek korkutmaya çalışmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında dahi içeride çatışmalar devam etse de Avrupa dışı meselelerde tam bir birlik içinde hareket etmişlerdir. Bu gözlemlerimizin tarihsel gelişimi içinde açıklayabilecek argümanlar sunulmuştur. Yukarıda anlattığımız gibi, Avrupa'nın bu öteki ve düşman kavramları kısa sürede değişmeyecektir. Bu kavram zaman içinde şekil değişip dönüşse de günümüzde genel itibarıyla Avrupa kültürünün ruhunda aynı manada korunmaktadır. Bu düşman kavramının değişmesini sadece Avrupalılardan ummak yerine küreselleşen dünyada Müslümanların da hem kendilerini hem de ötekilerin algılarını dönüştürücü bir aktör haline gelmeleri gerekmektedir.

---

⁴² Türbedar, 2011, s. 4.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M. (2014). “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), ss. 31-54.
- Alpar, G. (2019). “Geçmişten Günümüze Kültürel Unsurların Sömürge Amaçlı Kullanımı”, *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), ss. 204-218.
- Arslan, A. (2013). *Efendi ve Uşak*. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Arslan, A. (2021). *Küresel Daimî Stratejiler*. İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Bowen, J. R. (2004). “Does French Islam Have Borders? Dilemmas of Domestication in a Global Religious Field”, *American Anthropologist*, 106(1), ss. 43-55.
- Çabuk, K. (2022). *AET-Türkiye Ortaklık Anlaşması’nın Tamamlanması (1963-1995)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çabuk, K. (2021). *Dijital İstihbarat ve Veri Olarak Kullanılan İnsan*. İstanbul: Stratejik Rekabet Yayınları.
- Çabuk, V. (2018). *Büyük Osmanlı Tarihi*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Çalış, Ş. (2021). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çapan, F., Güvenç, B. (2017). “Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu’nun Çöküşü”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(18), ss. 629-640.
- Dündar, H. U. (2018). “Yeni Hegemonya Anlayışı Çerçevesinde Bush Doktrini Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(17), ss. 52-71.
- Gümüş, İ. (2020). “Apartheid Döneminde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5(10), ss. 25-37.
- Oğuzlu, T. (2011). “Ortadoğu’da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: ‘Evet, Ama!’”, *Ortadoğu Analiz*, 3(27), ss. 73-79.
- Schiller N. G., A. Çağlar ve T. C. Guldbrandsen (2006). “Beyond the Ethnic Lens: Locality, Globality, and Born-Again Incorporation”, *American Ethnologist*, 33(4), ss. 612-633.
- Şirin İ. (2009). *Osmanlı İmgeleminde Avrupa*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Topaktaş, H. (2014). “Osmanlı-Lehistan-Kırım Üçgeninde Diplomasi: Şah Mirza’nın Varşova Temsilciliği”, *Bilig*, 68, ss. 243-266.
- Türbedar, E. (2011). Balkanlar’da Nüfus Sayımları ve Kimlik Tartışması, *TEPAV Değerlendirme Notu*, ss. 1-6.
- Yalçın-Heckmann, L. (1997). “The perils of ethnic associational life in Europe: Turkish migrants in Germany and France”, *The Politics of Multiculturalism in the New Europe: Racism, Identity and Community* (ed. T. Modood ve P. Werbner), Postcolonial Encounters. London: ZED, ss. 95-110.
- Yardım, M. (2017). “Aşırı Sağ ve Çokkültürlülük: Avrupa’da Ötekileştirilen ‘Göçmenler’”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(2), ss. 217-234.
- Uygur, E. ve F. Uygur (2014). “Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173(3), ss. 273-286.

İnternet Kaynakları:

- Deutsche Welle (2011). *Fransa’da Burka Yasağı Yürürlükte*.
<https://www.dw.com/tr/fransada-burka-yasağı-yürürlükte/a-14981434> (Erişim Tarihi: 15.04.2022).
- Deutsche Welle (2009). *Minare Yasağı AİHM’de*.
<https://www.dw.com/tr/minare-yasağı-aihmde/a-5031002> (Erişim Tarihi: 15.04.2022).